

WERKNEMERS ZONDER PAPIEREN: EEN RECHTENGIDS

WAARSCHUWING: De regels in deze gids zijn algemene regels. Uitzonderingen zijn altijd mogelijk. Een gespecialiseerde organisatie kan jouw specifieke situatie onderzoeken!

Deze rechtengids kwam tot stand met de steun van de Koning Boudewijnstichting en de nationale loterij, het ABVV en het ACV in 2006.

De herwerkte herdruk kwam er dankzij steun van ABVV, ACV en CIRE

Grafisch ontwerp: www.bullseyegraphics.be

Alles uit deze uitgave mag door clandestiene arbeidsmigranten, vrijwillige en professionele hulpverleners, organisaties en werkgroepen worden gebruikt in de vorm van tekstkopie.

Bestellingen en verzendingen:
Organisatie voor Clandestiene Arbeidsmigranten
Gaucheretstraat 164 - 1030 Brussel
info@orcasite.be - fax: 02/274 14 48 - www.orcasite.be

De gids is ook verkrijgbaar bij verschillende afdelingen van de vakbonden ABVV en ACV

Deze gids kan geraadpleegd of gedownload worden op de website www.orcasite.be.
Versies in bijkomende talen zijn ook op deze site beschikbaar.

© OR.C.A. vzw 2009

over deze agenda

Verblijf je in België zonder papieren? Werk je in dienst van een Belgische of een buitenlandse baas? Wil je meer informatie over je rechten als werknemer? Dan is deze agenda voor jou bedoeld.

🔴 **Zelf al werk je clandestien, dan heb je toch rechten in België.**

In deze gids kan je lezen welke rechten je hebt, wat de plichten zijn van je werkgever, hoe je problemen kan voorkomen. Wij vertellen je ook hoe je die rechten kan afdwingen en wie je daarbij kan helpen.

werken zonder papieren, wat betekent dat?

Werknemers, werkgevers en zelfstandigen

Een **werknemer** is iemand die werkt voor een baas. Een ander woord voor een baas is '**werkgever**'. Een **zelfstandige** is iemand die voor zichzelf werkt en dus zijn eigen baas is.

De rechten die in deze gids staan, gelden alleen maar voor **werknemers**. Wie voor zichzelf werkt, kan geen rechten opeisen zoals minimumlonen, of een vergoeding voor een arbeidsongeval. Bovendien is een zelfstandige zelf verantwoordelijk voor het betalen van sociale zekerheidsbijdragen en belastingen, en ook zelf strafbaar bij zwartwerk en clandestien werk.

Let daarom goed op als je werkgever aan jou voorstelt om als zelfstandige te werken. Ook wie vennoot is en aandelen koopt van een bedrijf, ben je is een zelfstandige. Als je werkgever dan je rechten niet respecteert, is het veel moeilijker om daar iets aan te doen.

OR.C.A. heeft een brochure over zelfstandig zijn zonder papieren. Je vindt ze terug op de website of via info@orcasite.be.

'Wit' en 'zwart' werken.

Elke werkgever moet aan de overheid aangeven wie er voor hem werkt en hoeveel hij daarvoor betaalt. De mensen die voor hem werken betalen dan automatisch belastingen en sociale zekerheidsbijdragen van hun loon (zie uitleg over [bruto- en nettoloon](#)). Daarnaast moet de werkgever zelf nog een extra bedrag betalen aan de overheid. Als jouw baas dat allemaal doet dan ben jij aan het **'witwerken'**.

Wie wit werkt, kan zich aansluiten bij een ziekenfonds, waardoor je medische kosten voor een groot deel terugbetaald worden. Als je om één of andere reden niet kan werken of met pensioen gaat, krijg je een uitkering. Het geld dat je aan de sociale zekerheid betaalt, wordt dus gebruikt als een soort verzekering voor al wie het moeilijk heeft.

'Zwartwerk' is werk dat de werkgever niet heeft aangegeven bij de overheid. Je baas riskeert daar een grote boete voor. En de werknemer krijgt geen recht op bv. pensioen of ziekteverzekering.

'Clandestien' of 'zonder papieren' werken.

Als je geen Belg bent dan moet je een speciale toelating krijgen om te werken. Sommige buitenlanders hebben zo'n toelating niet nodig. Al de anderen moeten een **arbeidskaart** hebben. Wie geen verblijfsvergunning heeft, kan geen arbeidskaart krijgen.

Als je werkt zonder toelating werk je 'illegaal' of **'zonder papieren'**. Je baas kan daarvoor gestraft worden. Clandestien werk wordt door de baas bijna nooit aangegeven bij de overheid. Werk je zonder papieren, dan werk je dus waarschijnlijk ook zwart.

Soms wordt werk zonder papieren (zelfstandig of als werknemer) toch aangegeven bij de sociale zekerheid. Dan heb je een rijksregisternummer en een SIS-kaart die werkt. Dat gebeurt zowel bij zelfstandigen als bij werknemers. In dat geval heb je wel recht op kinderbijslag, aansluiting bij een ziekenfonds, en zelfs pensioen. Je kan [geen werkloosheidsuitkeringen](#) krijgen en zolang je geen verblijfsvergunning hebt, kan je bij een controle [nog altijd het land uitgewezen worden](#). Je werkt in dat geval wit, maar nog steeds clandestien.

wat zegt de wet over je werkgever?

Algemene regels

- ▶ Een werkgever kan zware straffen krijgen als hij mensen in het zwart of clandestien laat werken. Dat kan een grote boete of een gevangenisstraf zijn. De straffen zijn het zwaarst voor clandestien werk.
- ▶ De straffen voor je baas kunnen nog strenger worden als hij andere regels van de wet niet naleeft. De belangrijkste regels vind je verder in deze rechtenagenda.

Laat je niet te snel bang maken als je baas dreigt met de politie. Hij riskeert zelf grote problemen!

Ook als je **een vriend** een handje helpt, betaald of onbetaald, is dat zwartwerk. Als de inspectie je daarop betrapt, vertel je best geen leugens. Met een eerlijk verhaal zal je niet nodeloos gestraft worden. Voor vrijwilligerswerk voor een organisatie is er vanaf begin 2006 een aparte regel. Informeer je daarover bij een gespecialiseerde dienst. (zie adreslijst)

Mensenhandel

Als een werkgever zwaar misbruik maakt van een (clandestiene) werknemer, kan er sprake zijn van mensenhandel. Als je in zo'n geval meewerkt aan het onderzoek dan is er bescherming voor jou voorzien in de wet.

Er kan sprake zijn van mensenhandel als je identiteitspapieren zijn afgenomen door je baas, je opgesloten wordt of je baas je fysiek of seksueel mishandelt. Neem contact op met één van de gespecialiseerde centra als je hierover meer wil weten (zie adreslijst).

Wie is mijn werkgever?

Werkgevers van clandestiene werknemers proberen zichzelf vaak te verstop-

pen. Verzamel daarom zo veel mogelijk informatie over je baas en eventueel over andere werkgevers waar je eigen baas mee samenwerkt. Officieel is je werkgever degene die beslist

- of je werk krijgt
- hoeveel je zal verdienen
- die je loon uitbetaalt
- wat je moet doen en wanneer je moet beginnen en ophouden met werken

Werkgevers van mensen zonder papieren proberen vaak hun verantwoordelijkheid te ontlopen. Let op dat je je rechten als werknemer niet verliest door voor je baas te werken als **zelfstandige**. Speel geen tussenpersoon voor je baas door zelf collega's te zoeken uit te betalen.

Je rechten als werknemer

Je kan als werknemer niet gestraft worden (met een boete of gevangenisstraf) omdat je hier clandestien werkt. Daarvoor kan alleen je baas gestraft worden. Maar je kan wel altijd het land uitgestuurd worden, als je betrapt wordt zonder verblijfspapieren!

Welke rechten heb je nu precies? We sommen de belangrijkste hieronder op:

Recht op loon

Algemene regels

- ▶ *Je hebt altijd recht op het wettelijke minimumloon.*
- ▶ *Je loon moet aan jou persoonlijk op regelmatige momenten betaald worden.*
- ▶ *Alleen jij kan beslissen wat je met je loon doet.*
- ▶ *Er zijn strikte regels voor betaling in natura (dat betekent met iets anders dan geld, bijvoorbeeld met eten of een woning).*

- ▶ *De betaling van je loon mag nooit afhangen van winst of verlies van je werkgever.*
- ▶ *Je werkgever moet ook een deel van je kosten voor het transport naar je werk betalen.*

Minimumlonen

Er bestaan in België minimumlonen die ook gelden voor clandestien en zwart werk. Het precieze minimumloon dat je moet krijgen hangt af van het soort werk dat je doet, van je leeftijd, je diploma's en hoe lang je al gewerkt hebt. Het loon per uur moet soms ook hoger zijn wanneer je heel veel uren werkt. Als je wil weten of je een correct loon krijgt, contacteer je best een gespecialiseerde dienst (zie adreslijst).

Enkele voorbeelden (geldig op 1 januari 2009):

Als je in de bouw werkt: minstens € 12,20 per uur

Als je voor een schoonmaakbedrijf werkt: minstens € 10,34 per uur

Wanneer er voor een bepaalde sector geen minimumloon is afgesproken, dan moet je toch minstens het algemeen minimumloon krijgen. Niemand mag in België minder verdienen dan dit loon!

Dit loon geldt onder andere voor mensen die als huispersoneel werken.

📌 **Het algemeen minimumloon is (sinds 1 september 2008): € 8.50 per uur**

Als je over voldoende bewijzen beschikt, kan je je minimumloon ook officieel opeisen. Denk daaraan als je ooit bij de inspectie belandt of voor de arbeidsrechtbank komt.

Bruto en netto

Alle lonen die de wet vastlegt, zijn brutolonen. Als je wit werkt, dan zou de werkgever een deel van dat brutoloon aan de belastingen betalen en een ander deel aan de sociale zekerheid. Alleen wat er daarna overblijft, krijg je zelf in handen. Dat loon noemen we het nettoloon.

Stel bijvoorbeeld dat je 22 jaar bent, en al 2 jaar werkt bent als huisbediende. Als je dan 38u per week werkt krijg je voor een maand:

bruto	€	1415,67
sociale zekerheidsbijdragen	€	19,32
belastingen	- €	240,27
<hr/>		
netto	€	1156,06

⚠ Wie zwart werkt, betaalt geen belastingen. Er is dan geen verschil tussen het bruto- en het nettoloon.

Hoe krijg ik mijn loon?

Je werkgever kan je op verschillende manieren betalen voor je werk:

1. je werkgever stort het loon op jouw eigen bankrekening

Als het kan, kies dan voor deze methode. Met je rekeninguittreksels kan je dan ook bewijzen wat je gekregen hebt. Voor mensen zonder papieren is het wel moeilijk om een bankrekening te openen.

2. je werkgever geeft je je loon direct in handen (cash)

De meeste bazen betalen cash bij clandestien werk. Hou dan goed bij hoeveel loon je hebt gekregen en hoeveel je nog moet krijgen. Volgens de wet moet je werkgever jou een papier laten tekenen waarop staat hoeveel je gekregen hebt. Probeer hiervan een dubbeltje te krijgen, liefst ondertekend door je baas.

3. je werkgever betaalt je loon met cheques

Aanvaard liever geen cheques! Soms is het moeilijk voor mensen zonder papieren om de cheques bij de bank om te wisselen in geld. Je weet ook nooit zeker of je baas genoeg geld op de bank heeft om de cheque uit te betalen.

4. je werkgever betaalt je loon in natura.

Werkgevers mogen een deel van je loon met iets anders dan geld betalen, bijvoorbeeld met eten of een woning.

Betaling in natura is in de wet strikt geregeld. De regels zijn vrij ingewikkeld.

In ieder geval moet je baas minstens 60% van je loon in geld uitbetalen. Voor huispersoneel is dat de helft van het loon (als je inwoont en al je eten van je baas krijgt). Maar in vele gevallen zal hij je een groter deel in geld moeten betalen. Contacteer een gespecialiseerde dienst voor meer informatie.

Je werkgever is dus verplicht jou regelmatig te betalen voor je werk. Hij mag nooit zeggen dat je geen loon kan krijgen omdat je geen bankrekening, verblijfsvergunning of werkvergunning hebt!

Recht op veilig werk en recht op een vergoeding na een arbeidsongeval

Algemene regels

- ▶ De werkgever moet zorgen voor een gezonde en veilige werksituatie. Hij moet je beschermingskledij geven als het werk gevaarlijk is.
- ▶ Als je een ongeval krijgt tijdens het werk of op weg van of naar je werk, dan is dat een arbeidsongeval. Als het arbeidsongeval bewezen wordt, dan betaalt de verzekering al je medische kosten. Je krijgt daarnaast een uitkering voor de tijd dat je niet kan werken door het ongeval. Als je definitief invalide wordt door het ongeval, behoud je die uitkering voor altijd.
- ▶ Ook als het ongeval veroorzaakt werd door je eigen fout (je bent bijvoorbeeld onvoorzichtig geweest), moet je vergoed worden. Maar als je opzettelijk een ongeval hebt veroorzaakt niet!

Wat als ik een arbeidsongeval krijg?

In België zijn werkgevers verplicht om een verzekering voor arbeidsongevallen te hebben, ook voor hun werknemers zonder papieren. Er bestaat een speciale overheidsinstelling die dat controleert: het Fonds voor Arbeidsongevallen. Als je baas geen verzekering had afgesloten, kan het Fonds voor Arbeidsongevallen zelf de nodige kosten vergoeden na een arbeidsongeval. Het zal die kosten dan doorrekenen aan je werkgever.

Een arbeidsongeval moet bij de verzekeringsmaatschappij aangegeven worden:

- Binnen 8 dagen door de werkgever.

- Als je baas geen aangifte heeft gedaan, kan jij dit zelf doen. Liefst zo snel mogelijk maar zeker binnen 3 jaar. Je moet dan wel kunnen bewijzen dat het ongeval is gebeurd terwijl je voor je baas aan het werken was. Je begint best al bewijzen te verzamelen voor er iets gebeurt!
- Als je de verzekeringsmaatschappij van je werkgever niet kent, kan je aangifte doen bij het Fonds voor Arbeidsongevallen.
- Ook bij dodelijke ongevallen is het belangrijk om aangifte te doen. De familie heeft dan immers recht op een schadevergoeding.

Je laat je best helpen door een gespecialiseerde organisatie om het ongeval aan te geven, bijvoorbeeld het Fonds voor Arbeidsongevallen of een vakbond

OPGELET !

Het Fonds voor Arbeidsongevallen en de verzekering hebben soms veel tijd nodig om te beslissen of ze je zullen uitbetalen. Start daarom altijd eerst een procedure voor Dringende Medische Hulp (zie p 7). Dan kunnen de medische kosten zeker betaald worden.

Welke andere rechten heb ik?

Er zijn nog veel meer rechten die ook voor jou als werknemer zonder papieren gelden. In de praktijk worden veel van deze rechten niet gerespecteerd. In het hoofdstuk 'wat kan je doen om je rechten te laten respecteren?' geven we enkele tips. (p.15).

Mag mijn baas mij zomaar ontslaan?

Algemene regels

- ▶ *Je mag enkel direct ontslagen worden als je een zware fout hebt begaan (bijvoorbeeld diefstal). Die fout moet wel bewezen zijn.*
- ▶ *In andere gevallen moet de werkgever je een bepaalde tijd op voorhand verwittigen, of je loon voor die tijd uitbetalen.*
- ▶ *Je mag niet ontslagen worden omdat je zwanger bent of juist bevallen, of omdat je lid bent van een vakbond.*

Deze regels gelden ook als je werkt zonder een geschreven contract! Als je kan bewijzen dat je onterecht ontslagen bent, dan heb je recht op een schadevergoeding.

Hoeveel uren mag ik werken ?

Algemene regels

- ▶ *Als je voltijds werkt, mag je baas je normaal gezien maar 38 uur per week laten werken.*
- ▶ *Als je meer werkt dan spreken we van overwerk. Voor die extra uren moet je een hoger loon krijgen (vanaf 40 uren).*
- ▶ *Je baas mag je nooit vragen om meer dan 11 u per dag of 50u per week te werken.*
- ▶ *Je hebt recht op 1 volledige rustdag per week*
- ▶ *Er zijn in België 10 wettelijke feestdagen waarop je niet moet werken (en waarvoor je toch betaald moet worden).*
- ▶ *Je hebt recht op vaste pauzes om te eten en even te ontspannen tijdens je werkuren.*

Er bestaan heel wat uitzonderingen op deze regels. De regels zijn bijvoorbeeld anders als je werkt als huisbedienden.

Ook als je deeltijds werkt verschillen de regels. Deeltijds werken kan echter alleen met een *geschreven contract* en ook een *uurrooster op papier!*
Contacteer een gespecialiseerde dienst voor meer informatie.

Wat kan ik doen als ik ziek word?

Algemene Regels

- ▶ *Wie te ziek is om te werken, mag thuisblijven zonder zijn/haar werk te verliezen. Je moet dan wel een briefje van de dokter hebben .*
- ▶ *Je hebt tijdens je ziekte nog een tijdje recht op loon, maar de regels daarvoor zijn vrij ingewikkeld. Raadpleeg een gespecialiseerde dienst (zie adreslijst)*
- ▶ *Ook wie hier zonder papieren verblijft en niet is aangesloten bij een ziekenfonds, heeft recht op medische hulp.*

Medische Hulp voor mensen zonder wettig verblijf

Als je zelf geen medische hulp kan betalen en je hebt geen verblijfsvergunning, kan je beroep doen op de procedure 'dringende medische hulp'. Het OCMW betaalt dan jouw medische kosten.

Wat moet je doen:

- Vraag op voorhand aan je dokter om een 'attest dringende medische hulp' te schrijven.
- Ga daarmee binnen de maand naar het OCMW van je woonplaats of de gemeente waar je het meest verblijft.
- Als zij akkoord gaan om de behandeling te betalen, krijg je van hen een document waarmee je naar de dokter, apotheker, het ziekenhuis, enz. kan gaan. Als ze niet akkoord gaan, moet het OCMW je daar ook een brief voor geven. Laat die eventueel nalezen door een gespecialiseerde dienst. Als je te ziek bent om eerst langs het OCMW te gaan, kan je rechtstreeks naar de dokter of het ziekenhuis gaan:
- Vraag daar om de procedure 'dringende medische hulp' te beginnen. Leg uit wat je situatie is. Vraag uitdrukkelijk om de sociale dienst hierover te spreken.
- Dokters en personeel van het ziekenhuis hebben beroepsgeheim en mogen hierover niets vertellen aan de Dienst Vreemdelingenzaken.

En als ik zwanger ben?

Algemene regels:

Een zwangere vrouw

- ▶ *Mag niet ontslagen worden omdat ze zwanger is*
- ▶ *Mag bepaalde soorten gevaarlijk werk niet doen*
- ▶ *Mag geen overuren doen*
- ▶ *Heeft recht op moederschapsverlof*

Elke vrouw die werkt heeft in de periode voor en na haar bevalling het recht om een tijdje thuis te blijven (dit heet moederschapsverlof). Als je zwart werkt, kan je voor die periode geen uitkering krijgen. Toch is het belangrijk dat je na een bevalling voldoende rust neemt. Probeer hierover met je werkgever afspraken te maken. Je kan je tijdens je zwangerschap en voor de bevalling zelf laten

begeleiden door een dokter via de procedure voor Dringende Medische Hulp.

Wat als ik het slachtoffer ben van geweld of misbruik?

Je hebt rechten als werknemer, zelfs als je werkt zonder papieren. Maar je hebt ook recht op respect voor je persoon, je lichaam en je eigendommen. Ook politie en inspecteurs zijn verplicht om je altijd respectvol te behandelen.

Algemene regels

- ▶ *Je hebt het recht om 'nee' te zeggen tegen seksuele avances die je niet prettig vindt: aanrakingen, opmerkingen, of iemand die zich uitkleedt waar jij bij bent. Al deze zaken kunnen beschouwd worden als **seksueel misbruik** of 'ongewenste intimiteiten'. Ook verkrachting is een ernstig misdrijf, waarover enkel de dader zich hoort te schamen.*
- ▶ *Er bestaan in België wetten die **discriminatie** verbieden: dwz. dat je slecht behandeld wordt omwille van je huidskleur, nationaliteit, geslacht, seksuele geaardheid.*
- ▶ *Ook al heb je geen papieren, niemand mag **geweld** tegen jou gebruiken, je **pesten** of **bedreigen**, jouw bezittingen **stelen**, je **oplichten** of **afpersen**, enzovoort.*

Als je het slachtoffer wordt van misbruik, op je werk of daarbuiten, heb je recht op bescherming en eventueel een vergoeding.

Wat kan je doen als je slachtoffer wordt van misbruik?

- ◉ Onthoud de namen van eventuele getuigen. Schrijf zelf zo snel mogelijk je verhaal op met alle details, of laat iemand het voor jou doen. Die informatie is nodig als je later klacht indient.
- ◉ Als je gewond raakt of verkracht werd, ga dan meteen naar een dokter. Leg uit wat er gebeurd is en laat de dokter een attest schrijven. Dit kan later je verhaal bewijzen.
- ◉ Om bescherming en eventueel een vergoeding te krijgen als je het slachtoffer bent van misbruik, moet je klacht indienen bij de politie of naar de rechtbank stappen. Dat is voor mensen zonder wettig verblijf niet zo eenvoudig. Neem iemand mee naar het politiebureau of contacteer eerst

een 'Centrum voor slachtofferhulp' (zie adreslijst). Als de politie je arresteert omdat je geen papieren hebt, contacteer dan meteen een advocaat. Bij ernstig misbruik door je werkgever kom je misschien in aanmerking voor de procedure mensenhandel.

Wat kan je doen om je rechten te laten respecteren?

1. Maak vooraf goede afspraken: je contract

Als je wilt werken, worden de afspraken tussen de werkgever en de werknemer meestal op papier gezet: er is dan een geschreven 'contract'. Daarin staan de naam van de werkgever en de werknemer, het soort werk, de werkuren en het loon. Het contract moet ondertekend worden door jou en je werkgever. Hou het goed bij!

 Teken nooit een papier waarvan je de inhoud niet begrijpt! Laat je contract eventueel door iemand anders nalezen die je uitleg kan geven vóór je tekent. Vraag altijd een kopie voor jezelf.

Als je geen geschreven contract kan krijgen, maar je werkt toch voor iemand in ruil voor een loon, dan heb je een **mondeling contract**. Dit is **even geldig** als een schriftelijk contract, maar is moeilijker te bewijzen achteraf. Een mondeling contract is altijd van onbepaalde duur, dit wil zeggen dat het officieel pas eindigt als je volgens de juiste procedure ontslag krijgt of neemt.

Probeer in elk geval duidelijke afspraken te maken. Heb je een goede relatie met je werkgever, praat dan met hem of haar over de informatie uit deze gids. Weet dat je rechten hebt en vraag dat deze zoveel mogelijk gerespecteerd worden.

2. Verzamel bewijzen

Bewijzen zijn extra belangrijk als je geen geschreven contract hebt.

➊ Hou daarom vanaf nu zoveel mogelijk informatie bij. Schrijf alles op. Als je ooit problemen krijgt, ben je in elk geval voorbereid. Deze tips kunnen je helpen om goede bewijzen te verzamelen.

Tips

- ➋ Hou alles wat je op papier hebt goed bij: badges, nota's, bonnetjes,... Laat afspraken als het kan ondertekenen door je baas. Zorg dat er een datum op staat.
- ➌ Verzamel informatie over je baas. Als je baas voor andere bedrijven werkt, verzamel dan ook over die bedrijven zoveel mogelijk informatie.
- ➍ Schrijf op waar en wanneer je gewerkt hebt met zoveel mogelijk details. Maak bijvoorbeeld een beschrijving van je werk en de werkplaats. Of beter nog: neem herkenbare foto's van je werkplaats of van jezelf terwijl je aan het werk bent.
- ➎ Als je een ongeval krijgt tijdens je werk, hou dan alle papieren bij van het ziekenhuis en van de dokters waar je naartoe bent geweest. Zeg hen dat je een arbeidsongeval hebt gehad en vraag hen om dat ook zo te noteren in hun attesten.
- ➏ Zoek de CORRECTE en VOLLEDIGE naam op van het bedrijf van je werkgever. Die staat op officiële documenten zoals een bestelbon, factuur, of op een visitekaartje. Vind je zo'n document niet, hou dan zoveel mogelijk informatie bij, zodat de juiste naam kan opgezocht worden: het adres, wat het bedrijf doet, namen van andere bedrijfjes van je werkgever, etc.
- ➐ Zorg dat je zoveel mogelijk weet over personen en bedrijven die klant zijn van je baas, of waar je baas regelmatig mee samenwerkt.
- ➑ Met het BTW-nummer of het handelsregister van je baas kan heel wat informatie opgezocht worden.
- ➒ Heeft je werkgever een verzekering heeft voor arbeidsongevallen? Wat is de naam van de verzekeringsinstelling? (bv. Ethias, Axa, de Federale,...)
- ➓ Noteer nummerplaten van de auto's die je op je werk tegenkomt. Ook bv. van de auto van je baas of van de klant waar je aan het werk bent.
- ➔ Vergeet niet de straatnaam en het huisnummer als je een adres noteert.
- ➕ Maak ook een beschrijving van de werkplaats (bv. de binnenkant van een huis of een werf). Daarmee kan je aantonen dat je echt op die plaats geweest bent.

- 🔴 Noteer persoonlijke details van je baas en collega's: bv. hun vakanties, wat je weet over hun familie,...
- 🔴 Hou zeker alle telefoonnummers bij.
- 🔴 Vraag aan buren, collega's enzovoort of ze eventueel voor jou willen getuigen en schrijf hun telefoonnummers op.
- 🔴 Ken je de familienaam van de mensen waarmee je werkt?
- 🔴 Soms is de naam waarmee je iemand aanspreekt, niet de officiële naam (bv. Mieke heet eigenlijk 'Maria').
- 🔴 Schrijf zoveel mogelijk de precieze datum (dag/maand/jaar) op als je iets noteert. Hoe preciezer je verhaal, hoe sterker het is.
- 🔴 Noteer ook de naam van firma's die op je werkplaats komen leveren.
- 🔴 Wie bracht je naar het werk? Wie liet je binnen?
- 🔴 Op grotere werven is er soms een veiligheidsfirma die opschrijft wie binnen en buitengaat. Schrijf zeker de naam van die firma op. Hou badges goed bij of maak een kopie.

Het is verboden om een **valse naam** of **een naam van iemand anders** te gebruiken. Als dit ooit ontdekt wordt, kunnen jij en de persoon die je zijn identiteit heeft gegeven, gestraft worden. Papieren waarop een valse naam staat in plaats van jouw echte naam, kan je ook nooit meer als bewijs gebruiken!

Als je rechten niet gerespecteerd worden

1. zelf onderhandelen

Sommige werkgevers staan open voor een gesprek. Misschien kunnen collega's daarbij helpen. Als je baas je echter mishandelt of niet betaalt, kan je beter weggaan. Werkgevers die beweren dat ze later zullen betalen, doen dat dikwijls toch niet.

Let op dat je zelf geen strafbare feiten pleegt om je rechten af te dwingen. Gebruik nooit fysiek geweld of diefstal. Dit kan je rechten in gevaar brengen.

2. Hulp vragen

Soms helpt het als iemand mét papieren meegaat naar je baas of voor jou bemiddelt. Zo'n bemiddeling heeft vaak meer kans op slagen dan een officiële klacht. Je zal misschien wel een compromis moeten sluiten, en je moet erop kunnen rekenen dat je baas de afspraken zal naleven.

Ook de klanten van je baas kunnen soms druk uitoefenen.

Als je geen akkoord met je baas kan bereiken, kan de getuigenis van de tussenpersoon nuttig zijn bij eventuele verdere stappen.

3. Een klacht indienen bij de sociale inspectie

De sociale inspectiediensten hebben als eerste taak om de rechten van werknemers te beschermen. Ook jouw rechten! Daarnaast moet de inspectie clandestiene arbeid opsporen en bestrijden. Daarom hebben de meeste werknemers zonder papieren schrik om de inspectie te contacteren.

Maar als je goed begrijpt hoe de sociale inspectie werkt, kunnen ze je ook helpen! In elk geval stap je met een klacht over je werkgever beter naar de inspectie dan naar de politie. De inspecteurs kennen de wetten rond arbeid. Bovendien kunnen ze je soms helpen zonder je naam door te geven aan de Dienst Vreemdelingenzaken. Voor de politie is dat moeilijker.

De inspectiediensten kunnen op twee manieren een zaak onderzoeken:

1. Jij dient klacht in. Als die klacht ernstig genoeg is, zal de inspectie de zaak onderzoeken. Een klacht is altijd vertrouwelijk tenzij jij toestemming geeft om je naam bekend te maken. Je naam zal dus aan niemand doorgegeven worden. Je kan zelfs anoniem klacht indienen.

2. De inspectie kan ook op **eigen initiatief beslissen om een controle uit te voeren** op de werkplaats. Als ze dan vreemdelingen zonder papieren aan het werk vinden, moeten ze hun namen wél doorgeven aan de politie en Dienst Vreemdelingenzaken. Jij en je collega's lopen dan het risico om het land uitgestuurd te worden. Voor je echt klacht gaat indienen, kan je de inspecteur vragen of hij een controle op de werkplaats zal uitvoeren.

Wat moet ik doen als de inspectie mij betraft tijdens een controle?

Je kan altijd uitgewezen worden als je geen verblijfspapieren hebt. Maar je zal niet gestraft worden omdat je clandestien aan het werk was. Daarvoor wordt enkel je werkgever bestraft. *Jij verliest dus niets door aan de inspecteur de waarheid te vertellen, wel integendeel. Denk eraan dat de inspecteur niet alleen arbeiders zonder papieren wil vinden, maar vooral wil dat de rechten van werknemers gerespecteerd worden!*

- Vertel altijd hoe lang je gewerkt hebt en hoeveel loon je hebt gekregen. De inspecteur zal dan controleren of je nog loon moet krijgen. Jij kan dat loon dan later vragen!
- Laat ook je (echte) naam achter bij de inspecteur. Als je wordt uitgewezen, geef dan je naam en contactgegevens door aan iemand in België die je vertrouwt: een sociale dienst, OR.C.A., vakbond,... Zij kunnen achteraf kijken of je nog loon of andere zaken kan krijgen, zelfs als je niet meer in België bent!
- Er zijn wel andere risico's: bv. wie steun krijgt van het OCMW, kan daar problemen mee krijgen.

Als de inspectie na het onderzoek besluit dat de werkgever de wet overtrad, zijn er verschillende mogelijkheden:

- De inspectie kan aan de werkgever een voorstel doen om een overtreding te 'herstellen'. Ze kan bijvoorbeeld vragen om niet-betaalde lonen uit te betalen.
- Ze kan de zaak doorgeven aan de rechtbank.
- Als de rechtbank beslist om niet te vervolgen, kan de inspectie een administratieve boete opleggen.

4. Naar de rechtbank

Jezelf burgerlijke partij stellen in een rechtszaak

Als na het onderzoek van de inspectie blijkt dat de zaak voldoende ernstig is, kan de inspecteur een rapport maken (een 'proces verbaal') en doorgeven aan het gerecht. Daar wordt dan beslist of je werkgever voor de rechter moet komen of niet. Als je werkgever wordt veroordeeld, dan zal hij waarschijnlijk boetes en belastingen moeten betalen. In ernstige gevallen kan je werkgever

ook een gevangenisstraf krijgen. Het geld dat hij moet betalen gaat naar de staat. Als jij zelf nog een schadevergoeding of loon wilt opeisen, moet je dit speciaal aan de rechter vragen: je moet je **burgerlijke partij** stellen. Dat betekent wel dat je je naam moet bekend maken. Je zoekt daarvoor best professionele hulp. (een vakbond of een advocaat)

Je start zelf een zaak

Je kan ook zelf je werkgever voor de rechter dagen, als het gerecht dat niet gedaan heeft na je klacht. Je moet dan zeker **voldoende bewijzen** hebben. Vraag in ieder geval ook professionele hulp.

Als je te lang na de feiten naar het gerecht gaat, mag de rechter geen uitspraak meer doen. Hoe sneller je handelt, hoe beter. Het gerecht in België werkt zelf echter traag, en een proces kan makkelijk enkele jaren duren.

Als je bepaalde stappen riskant vindt, laat je dan begeleiden door een hulpverlener, een vriend(in) die wel verblijfspapieren heeft, de sociale dienst van je vakbond, ... Zij kunnen vooraf informatie vragen zonder je naam door te geven. Wees zo eerlijk en volledig mogelijk tegenover de mensen bij wie je hulp zoekt. Alleen dan kunnen zij je echt helpen.

Waar kan je naartoe met je vragen?

In dit hoofdstuk krijg je een overzicht van organisaties en instellingen die je kunnen helpen. De adressen en telefoonnummers vind je in de adreslijst.

1. Organisaties die helpen bij problemen op het werk

De vakbonden

Vakbonden zijn onafhankelijke organisaties van werknemers. Ze zijn meer dan 100 jaar geleden ontstaan toen vele Belgen in slechte omstandigheden

werkten. Dankzij de vakbonden is de situatie van Belgische werknemers nu enorm verbeterd. Er zijn in België drie grote vakbonden: een christelijke, een socialistische en een liberale vakbond.

De vakbond in het kort:

- de vakbond heeft veel kennis en ervaring over arbeidsrechten
- is onafhankelijk van overheid en werkgevers
- verdedigt alle werknemers

MAAR

- de vakbonden helpen je in principe alleen als je lid bent
- soms hebben vakbondsmensen geen ervaring met de problemen van werknemers zonder papieren. Toon hen dan deze gids.

Vakbonden helpen werknemers **die lid zijn en lidgeld betalen**. Van sommige diensten kan je pas gebruik maken als je al een tijdje lid bent. Ook als je werkt zonder papieren, kan je lid worden van de vakbond. Je naam wordt niet doorgegeven aan de overheid. **Een lidmaatschap is veel waard.**

Het is voor werknemers zonder papieren immers moeilijk om op een andere manier dezelfde hulp te krijgen. Informeer nu al naar de voorwaarden van de verschillende vakbonden.

Wees niet bang om een vakbond te contacteren met een probleem, zelfs al ben je geen lid. Leg uit wat je situatie is, en vraag wat ze voor je kunnen doen. Een eerste advies zal je meestal wel krijgen.

Organisatie voor Clandestiene Arbeidsmigranten (OR.C.A.)

OR.C.A. is een organisatie die zich speciaal bezighoudt met de verdediging van de rechten van werknemers zonder papieren. Je kan er terecht voor informatie over je rechten en hulp als je problemen hebt op het werk.

De inspectiediensten van de overheid

Je kan bij de verschillende inspectiediensten informatie vragen over je rechten (zie adreslijst). In elke grote stad zijn er permanenties waar je per telefoon of aan het loket anoniem en gratis je vragen kan stellen. Wees niet bang om van deze diensten gebruik te maken!

Het Fonds voor Arbeidsongevallen

Als je een arbeidsongeval hebt gehad, kan je bij dit **Fonds** informatie vragen over je rechten en procedures. Er zijn permanenties in verschillende steden. Het Fonds voor Arbeidsongevallen houdt zich niet bezig met je verblijfspapieren.

2. Andere hulporganisaties

Algemeen

Er bestaan vele soorten hulpdiensten. Sommige zijn speciaal bedoeld voor vreemdelingen. Anderen helpen iedereen die problemen heeft met kinderen, woning, psychische hulp zoekt, slachtoffer is van misbruik,... In de adreslijst hebben we een aantal referentie-organisaties opgenomen. Ze kunnen je helpen om de juiste hulporganisatie te vinden voor jouw probleem.

De OCMW's

Het OCMW helpt mensen met financiële problemen. Vreemdelingen zonder wettig verblijf kunnen ook beroep doen op sommige soorten hulp van het OCMW. De OCMW's geven mensen zonder wettig verblijf niet aan bij de politie. Zij moeten zich aan het beroepsgeheim houden.

3. Hulp bij een rechtszaak

Heel wat advies over wetten en regels kan je krijgen bij sociale diensten, vakbonden, enzovoort. Je kan ook naar **een bureau voor juridische bijstand** gaan. Zij geven advies als je een klacht wil indienen of jezelf burgerlijke partij stellen in een rechtszaak.

Voor echte rechtszaken en een aantal andere procedures, heb je een **advocaat** nodig.

Organisaties die vaker met mensen zonder papieren werken, kennen meestal wel goede advocaten die gespecialiseerd zijn in vreemdelingenrecht. Vakbonden kunnen je misschien namen geven van advocaten die gespecialiseerd zijn in arbeidsrecht.

Een goede advocaat is eerlijk en vertelt je wat wel en niet mogelijk is. Hij/zij geeft je toegang tot alle documenten. Vertrouw een advocaat niet als als je geen informatie krijgt over wat hij of zij voor jou doet.

Wat kost een advocaat?

- **Vraag duidelijke afspraken over de prijs** bij je eerste bezoek, liefst op papier.
- Wie geen advocaat kan betalen, kan bij de bureaus voor juridische bijstand om een 'pro deo'-advocaat vragen. Voor een verblijfsdossier krijg je die gegarandeerd. Voor andere zaken moet je het eerst navragen.
- **Vakbonden helpen hun leden gratis** bij het verdedigen van hun arbeidsrechten. Je moet dan wel al een tijdje lid zijn (soms 6 maanden, soms 1 jaar). Je moet dus lid worden van de vakbond voor je problemen krijgt.

Wat vind je nog meer in deze gids?

Adreslijst

Achteraan de gids vind je een lijst met nuttige adressen van organisaties, vakbonden en overheidsdiensten.

Invulbladen

Het is erg belangrijk om vanaf de eerste dag dat je werkt alle informatie bij te houden. Op het eind van deze gids vind je twee modellen om informatie bij te houden over 1) je werkuren, 2) je werkgever. Maar lees vooral goed de tips op pagina 17.